IO. FRANCISCI ROSSELLI CENSVRA

Ad censuram vocata.

In qua definitio actionis deprauatæ, ab Auctore primum tradita aduersus ipsum defenditur. Natura symptomatis in excretis retentisque explicatur: & multa eiusdem dicta castigantur.

AVCTOR

ANTONIVS SANTORELLVS NOLANVS.
In Neap. Acad. Theor. Med. ordinar. Professor.

NEAPOLI,
Ex Typographia Lazari Scorigij. M.DC.XXVIII.

FRANCISCO ANTONIO
A L A R C O N.

EQVESTRIS ORDINIS S. IACOBI

IN SVMMO CASTELLAE SENATV AVDITORI

NEAPOLI SECVNDVM CENSORI

QVOD VERI QVOD RECTI AMANS

CVSTOS ASTREAE SEQVESTER AEQVI

AD ORBITAM TEMPERANTIAE

EXORBITANTES REVOCET

INIQVI CENSORIS ÆQVVM VT RETVR CENSOREM

O P V S C V L V M H O C

VOLENS LIBENSQ; SVBIICIT

ANTONIVS SANTORELLVS

✠ 2

OMANOS Cenſores, qui de moribus ciuium fortuniſque cenſebant, nõ in publica ſolum ſcelera, probataq; crimina animaduertiſſe, vt ſi quis ſocios in Prouincia diripuiſſet, aut pecuniam ob rem iudicandam accepiſſet, ſed laborantes fama, loco dimouiſſe, & multi teſtantur, & abundè leges illæ declarant. *PROBRVM in Senatu, ne relinquunto. ORDO vitio vacato. Cæteris ſpecimen eſto. Vt vitio careat ordo, Cenſorem quærant interpetrem.* Malè itaque audientibus Senatoribus, aditu Curiæ, Equitibus equo, annuloq; aureo, Plebæis iure ſuffragij, & publicis muneribus interdicebant. Et quidem iure, enim verò.

Habentur apud Cicer. 3. de leg.

Verum dicere fama ſolet.

Martial. lib. 7.

Et cautè, *nam contemptu famæ, contemnuntur virtutes; præſtatque adminiſtra-*

Tacit. 4. Ann. idē in Agric.

ſtra-

ſtrationibus & officijs, non peccaturos præeſſe, *quam damnare, cum peccarint*. An contempſere noſtri? Minimè verò; quin monet nos Chryſoſtomus, vt ſic bonam eligamus vitam, vt bonam etiam famam non negligamus; vt enim benè quidam, *honeſtus rumor eſt alterum patrimonium*. Ea mihi ratio ſcribendi, aut potius reſcribendi, nè ſi vulgatis Roſſelli calumnijs nihil reſpondeam, honeſta fama, quam nullus vir honeſtus, honeſtè negliget, aliquam contraheret labem; Eadem cauſa impulit vt tibi inſcriberem, non ſtudio dicandi, & vt huic ſcriptulo aliquem Patronum eligerem; noſco enim tenuitatem meam, exiguitatem opuſculi, dignitatem & amplitudinem tuam: Sed quoniam, te magnus Rex noſter elegit, qui in aliorum vitam, moreſq; animaduerteres, idcircò tibi defero: nempè vt iudices, non vt vendices. Et vis vt planius explicem, quid conatus ille ſit, quid ego præſtiterim? ille iacula intorſit, quæ retorſi: vibrauit ille ſpicula, quæ

lib. de Doctrina Chriſtiana
Petrarc. l. 1. de rem. vtriuſque fortun.

vita-

vitaui: multis me ille maculis eſt conatus aſpergere; ſed leui manu abſterſi: diſtricto gladio clypeum oppoſui, & vt Magnus ille Romanus cunctando, ſic ego (dicam confidenter & audacter) ſtando me, meamq; rem reſtitui. Aſſequutus necnè fuerim, tuum eſto iudicium. Tu, quœſo te, vide, inſpice. Et Vale.

Ad

strationibus & officijs, non peccaturos præesse, *quam damnare, cum peccarint*. An contempsere nostri? Minimè verò; quin monet nos Chrysostomus, vt sic bonam eligamus vitam, vt bonam etiam famam non negligamus; vt enim benè quidam, *honestus rumor est alterum patrimonium*. Ea mihi ratio scribendi, aut potius rescribendi, nè si vulgatis Rossellì calumnijs nihil respondeam, honesta fama, quam nullus vir honestus, honestè negliget, aliquam contraheret labem; Eadem causa impulit vt tibi inscriberem, non studio dicandi, & vt huic scriptulo aliquem Patronum eligerem; nosco enim tenuitatem meam, exiguitatem opusculi, dignitatem & amplitudinem tuam: Sed quoniam, te magnus Rex noster elegit, qui in aliorum vitam, moresq; animaduerteres, idcircò tibi defero: nempè vt iudices, non vt vendices. Et vis vt planius explicem, quid conatus ille sit, quid ego præstiterim? ille iacula intorsit, quæ retorsi: vibrauit ille spicula, quæ

lib. de Doctrina Christiana
Petrarc. l. 1. de rem. vtriusque fortun.

vita-

vitaui: multis me ille maculis est conatus aspergere; sed leui manu abstersi: districto gladio clypeum opposui, & vt Magnus ille Romanus cunctando, sic ego (dicam confidenter & audacter) stando me, meamq; rem restitui. Assequutus necnè fuerim, tuum esto iudicium. Tu, quæso te, vide, inspice. Et Vale.

Ad

IOANNIS FRANCISCI ROSSELLI

Censura ad censuram vocata:

Scribendi occasio.

Cap. I.

PEruenit ad manus meas dono Petri Praz Catalani, heù quondam mei, volumen primum Commentariorum Ioannis Francisci Rosselli in libros Galeni de differentijs, causisq; morborum, & symptomatum; nam huic, seù [a]uctor, seù alius, multa exemplaria ad vendendum transmiserat. Fuit mihi donum gratissimum, nam de re medica, & ea, quæ me maximè delectat, pertractabat. Cœpi itaq; cupidus librum statim voluere, euoluere, & vt solent famelici, deuoraui potius, quam legi. Sed dum hac illac auidius iactor, en imparatus pungor, & incautus. Quid quæris? commotus sum ad primos ictus; non enim videbam, quod boni solent scriptores, meam de natura actionis deprauatæ sententiam impugnari, sed in me, meumq; nomen acriter inuehi. Deus bone. Hominem nunquam mihi ante cognitum, nulla à me iniuria lacessitum, in me furere, in me irruere, multa mihi falsò adscribere? Quid facerem, diù cunctatus, nihil valebam certi constituere. Itaque sæpè impetum feci, sæpè me continui. Detinebat me primum, & ferè currentem retardabat genius hominis, dicax alioquin, & procax, & cui hoc studium, mordere, non docere. Fallor, an fallo? Cognosce hominis ingenium. *a* Fernelium virum omnium calculo doctissimum, legislatorem appellat. *b* Magnum Commentatorem Auerroem, catulum aduersus Gal. allatrantem, *c* Leonardum Fuchsium, physicæ rationis ignarum: *d* studiosos ipsius doctrinæ P philosophos abiectos, & neglectos; *e* Capiuacceum, Rudium arrogātes. An pepercit suis Hispanis? *f* Christophorum Auega insolentem appellat. Quid iniurias Argenterij recenseam, viri acri ingenio prœditi, & quod in summa eius laude est, Rossello inuisi? *g* Zoilum vocat, leuissimum, bardum, abiectum, audacem, improbum, spurcissimum, *h* simplicem, & multarum rerum imperitum, *i* petulantem, audacem, accusatorem maliciosum, *K* ignarum, *l* delirum, *m* vespam, conuiciatorem, maledicum. An à Gal. abstinuit? obstrepentem appellat Cicadam, cum

a *Pag.* 263
b *pag.* 526.
c *pag.* 851.
d *pag.* 919
e *p.* 1250.
f *pag. eadē*
g *pag.* 263.
h *p.* 1094.
i *pag.* 534.
K *pag* 535.
l *pag.* 536.
m *p.* 528.

tamē profiteatur esse fidum eius asseclam, acerrimum Patronum, & vindicem, nam *eius*, inquit, *gratia reconditos Argenterij aculeos iampridem obtusimus* pro obtudimus *posthac penitus euellemus, & extirpabimus?* n

n pag. 528. Miror cur non illud Plautinum addiderit, & pro quo

Pœn. act. 2.

pugna illa Penthethronica
Qua sexaginta hominum millia vno die
Volaticorum; manibus occidi meis.

Ergo sic vna mecum ratiocinabar; morosi hominis est, subirasci canibus, quod oblatrent; ride igitur absurdè latrantem, sapienter præteri. Accedebat auctoritas summi medici Ioannis Francisci Carauascial Hispalensis, qui ab eodem prouocatus (audi causam, & ride) quod Excellentissimus Dux Complutensium, ipsum despectui haberet, Carauascialem contra laudaret suspiceret, spreuit hominem, & vt Canis ille ex Albania, solo contemptu inanem fastum elusit. An aliud præstitit Andreas Laurentius Gallus, vir impensè eruditus, atque doctus, & de re medica quam optimè meritus? Contempsit pariter, & neglectui habuit. Cur tamen ipse tantorum hominum auctoritatem non sequar, sed alia ingressus via, audaciā hominis procacissimi scripto retundendam censuerim: & publica iniuria impulit, & priuata mea vtilitas. Illa quidem, nam cum Regia sim auctoritate ad docendum constitutus, Magistratuum consilio, & hominum lectissimorum suffragio lectus, quicumque me desipientiæ notat, eidem culpæ eos reddit obnoxios, quorum auctoritate, aut consilio, ad hanc fui dignitatem promotus: interest autem Reip. tàm effrænatam maledicendi libidinem coercere, & cōprimere, ne si impunè id semper se facturum intelligat, bacchantis more exultet, & in omnes feratur. Adducit quoque priuatum meum commodum, ne silentio probata mihi quispiam censeret, quæ à me confutata non videret. Quæ ergo intorsit iacula, conabor repellere potius, quam retorquere: quod tamen dum facio, si vulnus fecero, is dolebit, qui alia omnia agentem prouocauit. Sanè vt olim Retiario piscis, sic mihi nunc veritas proposita. Quod si dum piscem sector, gladiatorem irretiero, fors erit, non consilium. Liceat ergo prisco more tritum canere ante pugnam. Non te peto, piscem peto. Quid me fugis? Non certè, non effugies.

Ita constat ex epis. quā scripsit ad ipsum.

Constat hoc ipsū ex alia quā ad eūdē scripsit.

Exen-

Excusatio pro Galeno adducta reijcitur. Propriæ, & Argenterij iniuriæ vindicantur, & definitio deprauatæ actionis defenditur.

Cap. II.

Legi Rossellle, quę visa tibi aduersus me blatterare, audi modo, quæ censui retundenda, vt qui loquitur, quę vult, quæ nõ vult, audiat. Conaris in exordio quæstionis de natura actionis deprauatæ excusare Galenum, quod de symptomatis multa pro more scribens, omiserit docere actionis deprauatæ naturam. Quod Galenum excuses, laudo consilium, probo: fecissem idem ego, ni plus veritati, quam ipsi tribuendum censuissem; sed quas affers excusationes, quis admittat? missa enim hæc à Gal. scribis, quia occupatus curandis languentibus, & quoniam logica quæstio hæc est, hoc est curationi rectè instituendæ inutilis. *De quæstionibus*, ais, *Logicis omnibus curis laxatus Galenus, tempori cedens, in sola morborum curatione adhibenda omne suum studium collocauit, contempta inter alia in hoc libro definitione actionis deprauatæ, quæ profectò ad curationem nullo vsui est*. Quis, inquam admittat, inutilem esse huiusmodi inquisitionem? nam si infructuosa; cur non eadem ratione omisit definire morbum, symptoma, quemcunq; alium affectum peculiares partes infestantem? Cur non & tu, vir vsque adeò frugi, præterijsti silentio? *Ne ais, è plebeia fæce haustus quispiam, negligentia hos nostros commentarios arguat*. Et Elephas culicem? At debent animi excelsi contemptum istum contemnere. Præstabit itaque credere, occupationibus multis districtum Galenum, huic contemplationi vacare non potuisse. At quæso te. Vnde hoc didicisti? An Galenus ab inferis per epistolam hoc te monuit? An contra Laruarum aliqua tibi reuelauit? Demus tandem hæc tibi, & tecum fateamur, ob multas occupationes Galenum hæc omisisse: nonnè tacitè sentis, peccasse Galenum, mereri tamen veniam, quia occupatus singula disquirere non potuit? Sed hæc satis, ne in Galenum inuehi videamur, cum tamen excusationes tuas, accusationes esse sit animus demonstrare. Descendamus ad ea, quæ maximè mea sunt, & quorum causa hanc aleam subiui. Quare videamus, quæ in me, & meam sententiam, cœtera disquirent alij, si velint. Ego sic rectè definitam esse actionem deprauatam cõtendam, Est quæ fit aliter, ac fieri deberet pro salute animalis. Nunc te carpentem audiamus.

Quidam, ais, Santorellus, vnus ex his, quos ille nihil sapere docuit, &c. Ita no? Atqui multum mihi tribuunt multi, qui om-

nium iudicio multum sapiunt. Magistratus me publicè ad docendum præposuit; Auditores magna frequentia, plausuq; mea excipiunt: cæteri sic mea scripta probarunt, vt iamdiù expectent Antepraxis meæ exemplaria. An displicui exteris? Possem tibi multos Italos recensere, qui honorificè admodum de me sentiunt; ne tamen amicè dicas blanditos, Hispanos tuos appello, non eos, qui hic commorantur, ne vt suspectos pariter reijcias, sed Gabrielem Fonsecam, & Michaelem Barredam, quorum hic probantibus omnibus, nisi forte obtrectante te, cui stomachum mouent dulcia, sapiunt amara, docet medicam facultatem Compluti: Ille summa cũ laude Romæ summis Principibus facit medicinam: hos roga, haud dubito, quin vt tui, doctrina, & modestia sunt dissimiles, sic de me aliter, ac tu sentiant: quamquam nec tu aliud intemperante hoc tuo scripto testaris; vt enim Cursores, non eos inspiciunt, quos post se reliquerunt, sed in eos oculos intendunt, quos vident anteire: sic calumnia in meliores dirigitur, virisq; laudatis perpetuò insidiatur. Imò, & passim confirmas; nam idem quod ego sentis in ea quæstione, qua quæritur, an possit læsa actio aliam actionem lędere: idem in hac quam præ manibus habemus, vt mox demonstrabo, vt mittam communia. Quis autem desipientem sequitur, imitatur, ni sit, & ipse desipiens?

Sed rogo te Rosselle, Quis tam malè, me perdidit, & in syluam malorum coniecit? *Ille* ait, Argenterium innuens. Argenterius ergo tanti causa mali? O malum hominem: siccinè amicos, & alumnos? Sed heus tu, mi homo, aut fallis, aut falleris certè; non enim Argenterianus sum ego. Placet quidem in Argenterio liberum illud genus philosophandi: admiror acre hominis ingenium, in peruidendis aliorum erratis acutum, detegendis clarum, perspicuum, confutandis robustum, & validum. Displicet contra immodicus ille contradicendi ardor, quo abreptus, à vero deflectit plerumque, quò factum vt plerumq; ab eo recesserim; nam alia mihi, alia illi sententia de natura morbi, & causa, de morbi, causæq; generibus, & quoties potui, Galenum ab ipso vindicaui. Ergo sicubi erraui, ego in culpa, non alius. Proinde me, me feri, monstrum, qui tale tuli.

Suffuratus es, subdis, hanc de natura actionis deprauatæ sententiam ab Argenterio, neuè furto deprehendereris, verbis mutaris vt propriam in medium profers, fures imitatus, qui vestes raptas in alias figura dissimiles commutant, ne furti conuicti debitas pœnas luant. *Quidam ais Santorellus, vnus ex his, quos ille nihil sapere docuit, cum toto animo de huius actionis definitione cogitasset, eamdem, peroptato illi datam vehementer amplexus est, hilaritatisque simulatione rapinam texuit, & auctori culpam adscripsit, quod difficultatem definiendi subterfugisset: Cumque fures earum rerum, quas ce-*

perunt

perūt, signa commutent, proinde actionem deprauatam definiri scribis, quæ sit aliter ac fieri deberet pro salute animalis.

Duo hic crimina mihi Rossellus imponit, furti alterum, alterū imposturæ; quàm iniustè, eiusdem testimonijs probabo. Ad furtum, duo sunt necessaria: primum est, vt res aliena auferatur, hoc est inuito domino rapiatur: secundum, vt auferatur occultè; hinc definitur furtum, quod sit occulta subreptio: fraudolosam vocat contrectationem Paulus, & quod occultè fit, furtim fieri dicimus; literasque sic scriptas, vt non nisi ab eo, ad quem scribuntur, intelligi possint, furtiuas notas appellamus; nam fur, à quo furtum, à furuo, hoc est nigro, Varrone auctore, est dictus, quod furta clam fiant, & plerumq; nocte. Nunc verò datam mihi huiusmodi definitionem testaris Rosselle, & vt nullam uim factam, fraude nulla subreptam declarares magis, peroptato, hoc est libenter mihi datā scribis. Qui ergo rapta? Quorsum insuper in indagandæ actionis deprauatæ natura, tantos adhibuissem conatus, si definitionem nullo labore suscepto, Argenterius obtulerat? Nec furatus itaque neque vllam, vt ais, *rapinam texui*. Dic tertio, si ab Argenterio hæc subripui: quomodo aliam mihi, aliam Argenterio sententiam imponis, & primum Argenterij de re ista sententiam profers, mox meam affers in medium? nonnè præstabat illam Argenterij nomine impugnare, me tanquam furem tantum reprehendere? Afferam verba, ne quis falsò ista imponi suspicetur. *Porrò tametsi homo improbus*; hoc nomine vocat Argenterium, *aduersus Galen. audacter dixerit*, quid tamen dixerit, tacet: *in sua tamen confusa, & permixta disputatione*, quibus cum permixta? *multos inopinatè docuit*. Si confusam texuit disputationem Argenterius, quomodo multos potuit docere? aut si docuit, & multos, confusa illa certè non fuit: aut demum si confusa illa est, & multos nihilominus docuit, vide quid futurum, vbi improbus iste scribit clarè, & distinctè. At quomodo inopinatè, quæso te, si hoc sibi faciendum proposuit? *quia*, ais, *confundendo, & permiscendo varias cogitationes, vt ex illis definitionem aucuparetur, non consultò, sed casu in hæc verba incidit: damnamus siquidem omnem actionem, quæ aliud opus facit, quam oporteat, veluti si ventriculus pro nutrimento, venenosam aliquam substantiam gignat*. O inauditam aciem oculorum, qui quæ sunt, non agnoscunt, quæ non sunt, intuentur; in Argenterio enim incogitantiam nouit, in me hilaritatem simulatam. Sed si vsque adeo in re ista confusus Argenterius, inconsultus: Cur me ea saltem laude non decorasti, quod distinctè, quod apertè, hac de re fuerim loquutus? quod ista illustrauerim, dilucidauerim? Enimuerò quæ alij præstitere, si meliora reddamus, haud rapta iure quispiam dicet, ni dicere velis

cuncta

cuncta à Conciliatore transcripsisse Vallesium, D. Thomam ab alijs Theologis, ab Homero Virgilium, ab alijs Philosophis Aristotelem. Sed heus tu, nè putes, hæc ideo à me dicta, quod tacitè fatear ab Argenterio esse mutuatam de natura actionis deprauatæ definitionem: nunquam hoc vel somniauit: tuum est somniū, tuum est commentum: & vis vt liberè hoc dicam, & verè? malas mulieres imitari videris, quæ cum turpem suo corpore quæstum faciant, honestas tamen matronas impudicitiæ notant, adeò cum pudicitia pudorem omnem exuerunt; Vt enim tumer lib. 3. q. 16. fateris, id tantum inuenisti, id nondum dictum ab aliquo dixisti, quod ad tertium genus symptomatum pertinet, eamq; ob causam mirum, quantum te iactas, gloriaris, tibi places, cum tamen si saperes, nunquam voluisses dictum, & nihilominus tu me furti accusas? Tu qui centonem ineptè concinnasti? me? qui primum docui naturam symptomatis, delirij, qui primus monstraui nec palpitationem, nec conuulsionem fieri à solo morbo, non à solutione, & alteratione dolorem, sed à parte soluta, & alterata: qui problema 50. 1. sect. alijs peruertentibus literam, illustraui, qui rectam rerum omnium administrationem in morbis docui, furti criminari audes? & tu audes hoc facere, qui caput primum primi tui libri à Zabarella transcripsisti, spoliasti veste Romana, barbaram induisti? Tu me insectaris, cum à me fueris suffuratus illud, quod nondum aliquis antè me docuerat, ab vna læsa actione aliam læsam nequaquam prouenire? Qui demum definitionem actionis deprauatæ à me arripis, tu, tu furti me insimulas? O os hominis ferreum. Ita factum Rosselle mox probabo, nunc reliqua ordinatè prosequamur.

Videamus itaque quid reprehensione dignum censeas in hac deprauatæ actionis definitione; Est quæ fit aliter, ac deberet pro salute animalis: qua ratione fit, differt ab abolita, quæ aut nullo modo fit, aut nullatenus, quantum sensu dignoscere licet: qua fit aliter, ac deberet, à diminuta est diuersa, quæ nō fit aliter, sufficienter, itaq; à quouis alio distinguitur; quarè, & cōstituitur, nam vt logici, idem est distinctiuum, & constitutiuum. *Verum*, ais, *hæc deprauatæ actionis praua definitio, non est admittenda, sed grauius refutanda, & rejcienda*: Cur? audi causam, eamque duplicem, *tum propter eius auctorem, & impulsorem, cum propter nonnullos horum hominum sequaces, qui & docere nesciunt, & à doctis doceri recusant*. Dic rogo, quisnam auctor, quis impulsor? Ego certè Argenterium haud impellere potui; Quarè erit Argenterius impulsor, ego auctor; non ergo rapinam texui, vt tu falsò afferebas.

Præterea non debent auctores, sed auctorum dicta impugnari, & vt benè Clemens Alexandrinus, *non propter eum qui dicit, sunt*

impe-

imperitè ea prius damnanda, quæ dicuntur, sed sunt considcranda, quæ dicuntur, an veritati cohæreant. Plancus ille Ciceroni familiaris optimè, *Non me priuatæ offensiones impedient, quominus pro Reipubl. salute, etiam cum inimicissimo consentiam*. Tu ergo perperam: qui priuata inimicitia impulsus, aliorum sententijs contradicis; & eorum, quibus cum, nulla litis, aut discordiæ causa: nunquam enim te noui: nunquam tu me nosti. Sed audiamus aliam causam. *Lib. 10. epist. famil. epist. 11.*

Cum propter nonnullos horum hominum sequaces, qui & docere nesciunt, & à doctis doceri recusant. Displicet itaque, quia alijs placuit, & quia alij ipsam consectantur, idcircò auersaris. Quid ergo? Vis ne omnes sapere ex ore tuo? & id tantum sanctum esse, quod velis? Sed heus tu, tu qui alios carpis, in tua crura asciam allidis, & veluti pueri, quo saxo Cœlum petunt, se ipsos feriunt, Cœlum non attingunt, sic tu dum foeuis in alios, in te furis. Rides? immutato nomine, de te fabula narratur. Tu enim meam sequeris sententiam, vel inscius, vel veritate coactus. Quarè si nostri sequaces, & docere nesciunt, & doceri recusant, illud tibi, te iudice, conueniet elogium, & doceri, & docere æquè nescius. Salseq; quidam meus discipulus in te scripsit.

Omnibus obtrectas, nulli non conuiciaris,
Non tibi parsisti te quoque tutè feris.

Nec insulsè alius

Iurauit cunctis Rossellus conuiciari,
Et fecit, sua nam carpere dente solet.

Non abibo longius vt id probem, neque aliundè erunt conquirenda argumenta ad hoc monstrandum: ex tua id definitione deducam. Definis actionem deprauatam hoc modo. *Actio deprauata est actio læsa propter aliquod additamentum inhærens principio agendi, quod immutat eius actionis terminum, vel modum agendi*. Differet itaque deprauata actio ab imminuta, te auctore, quia deprauata vel fit alio modo, ac imminuta, vel habet alium terminũ; idque ob aliquod additamentum inhærens principio agendi, qua particula causam innuis deprauatæ actionis. At fieri alio modo, aut habere diuersum terminum, est aliter fieri, ac conuenit animalis saluti, vel ratione modi, vel ratione termini. Quare dicere actio deprauata ea est, cuius vel terminus, vel modus agendi est immutatus propter additamentum aliquod hærens principio agendi, idem

idem est ac dicere, actio deprauata est quæ fit aliter, ac fieri debet pro salute animalis, nam ly aliter, vt infra, & modi diuersitatem significat, & termini. Aptè sanè calumniam animalis calori compararunt; nam vt hic deficiente alimento, corpus animalis depascitur: sic maledici, vbi alijs detrahere non possunt, suos carpunt, atque adeò vt nec sibi parcant. Cæterum quia Rossello placere, mali argumentum, & quod dixit ille Populo applaudente, nũquid erraui? idem ego, hoc annuente, perpendamus definitionem, & rationes aduersus ipsam propositas.

Conuenit, inquit, deprauatæ actionis definitio actioni imminutæ; Quarè mala. Conatur suadere antecedens quatuor medijs: Primum, quia imminuta quoque fit secus, & alio modo, ac salus animalis requirit. Secundo, quia quæcumque actio malè fit, ac vitiosè, secus fit, & aliter ac deberet: sed actio diminuta malè ac vitiosè fit; Quarè aliter fit, ac constare conueniebat. Tertio, quia actionum omnium, mortuumque distinctio, formaliter desumitur à termino, ad quem tendunt, non autem à termino, à quo proficiscuntur; Quarè non benè deprauata actio ab imminuta distinguetur, quia hæc inchoatiuè saltem est secundum vota naturæ, deprauata contra vota eiusdem. Quarto idem sentiendum de actione imminuta, & deprauata, quod de magnitudine adaucta, & imminuta; sed vtrumque magnitudinis vitium est præternaturam, esto magnitudo imminuta cœperit egredi iuxta vota naturæ, licet rem ad exitum non perduxerit: & si quis eàm voluerit excusare ob hanc causam, ab omnibus irridebitur: quare irridendus eadẽ ratione, qui actionem imminutam iuxta vota naturæ fieri autumabit. Hanc rationem ab exemplo desumptam tanti fecit Rossellus, vt dixerit, me mutum euasurum, & elinguem.

Sed mi homo, & si vatem te esse profitearis, & diuinatorem, vera tamen nequaquam cecinisti; respondebo enim, & leui manu abstergam, atque vt à postremo hoc argumento exordiar, quod validissimum censes, & Achyllem, do tibi, & lubens libensque concedo, idem esse de imminuta, & deprauata actione iudicium, quod de imminuta, & adaucta magnitudine. Quarè vt tùm aucta, cùm imminuta magnitudo affectus sunt præter naturam, sic tam actio imminuta, cùm deprauata affectus pari pacto erunt præter naturã, ac propterea tollendi: & veluti superstes illa quantitas, & si diminuta, secundum naturæ vota est, defectus contra est præternaturã, & propterea tollendus, nam morbus priuatio: sic actionis diminutio, seù defectus ille, præter naturam est: actio, seù positiua illa entitas, secundum naturam, nam ab ipsa intenta. Quod si contendas vlterius, quantitatem illam imminutam morbum esse, non tantum defectum, assentiar Rosselle tibi, si tamen des mihi, vt curare volenti

lenti

lenti imminutam magnitudinem, si qua vnquam laborare contigerit tibi, quicquid supereſt, obtruncem & adimam; debet enim medicus quicquid eſt præter naturam remouere. Quod ſi id dare nolis, alterum vel inuitus fatearis neceſſe eſt, defectum eſſe præter naturam, & morbum: quantitatem ſecundum naturam & augendam. Hæc certè te elinguem, & mutum non reddent, prius lupus ouem ducet vxorem: quin potius inſanientium more inſurges aduerſus medicum, omnibus tamen mente ſanis ſatisfacienti: nam quæ ad confutandum meum placitum de morbi natura adducis lib. I. quæſt. 49. nullam vim habere, & prorſus inania eſſe, nullus non fatebitur facilè. Sciasitaq; lector, dum de morbi natura diſputarē primo libro, in eam ſententiam iuiſſe, quæ docet, puram eſſe, meramq; ſanitatis priuationem, nihil realis includere, nihil poſitiuum, ſi tamen formaliter ſumatur; vnde cum ſanitatem definiant phyſici naturalem potentiam ad bene operandum, morbum eſſe intuli, impotentiam præter naturam ad bene operandum. Ita autem putaui eam ob cauſam, quia defectus quantitatis, ſeu continuæ, ſeu diſcretæ, & ſoluta vnitas morbus eſt, non vnitatis ſolutio, nam hæc eſt motus, motus autem eſt paſſio, & quid longè diuerſum à morbo; At verò defectus quantitatis & vnionis nihil habet poſitiuum, ſed eſt pura negatio; quare eſt morbus priuatio. Quia verò videbam multos ſtatim dicturos, non eſſe defectum illum morbum, ſed diſpoſitionem malam, quæ ex illo defectu reſultat: nil poſſe poſitiuum reſultare ex illa priuatione probaui: nec ſi quid poſſet ex hypotheſi reſultare, erat cur quiſpiam diceret, morbum formaliter eſſe prauam diſpoſitionem reſultantem, quia ſi Deus impediret reſultantiam illam, certum eſſet ob ſolùm defectum, vitiatas iri actiones: vt ſi imminuatur calor ad coquendum neceſſarius, eſto non inducatur nouus gradus frigiditatis, coctio proculdubio vitiata prodibit. Quare cum non debeat ars quædam ſuperuacanea ponere, non debet aliquis dicere morbum eſſe quid poſitiuum, cum ad læſionem actionum ſatis ſuperq; defectus ſit & priuatio.

Hanc examinans, Roſſellus quatuor rationibus eſt conatus conuellere. Prima eſt, morbus eſt diſpoſitio, hæc autem res poſitiua.

Secunda nullus terminus accretionis, decretionis, alterationis, vel loci mutationis eſt priuatio: ſed omnis morbus eſt terminus accretionis, decretionis, alterationis, vel loci mutationis, ſiue id per ſe, ſiue per accidens intelligatur. Ergo nullus morbus eſt priuatio.

Tertia nulla priuatio ſanitati opponitur: opponitur contra morbus ſanitati.

Quarta nulla priuatio potest efficienter producere aliquid: laedit autem efficienter morbus actiones; quarè morbus non erit priuatio.

Argumento adducto respondet, negendo numerum imminutum, prout imminutus est reduplicatiuè morbum esse, sed quantitatem decurtatam, hoc est rem positiuam, quae incrementum debitum non attingit, quo debebat cum consortibus ad actiones venire, hanc esse morbum contendit. Haec verò quis non ridebit Rosselle: enim verò, vt hinc ordiar, si quantitas illa realis, imminuta tamen, est morbus, teneretur medicus, vbi hunc curandum suscipit, vniuersam partem imminutam abscindere, & obtruncare; at verò ea amputata morbus fieret maior: non ergo imminuta illa quantitas est morbus formaliter. Quare neque haec ratio Tantali hortus est, quod aliquid esse videatur, cum tamen sit nihil, in quo sensu à te dictum, Tantali horti: sed quoniam vt Tantali bonis, non licet frui, fugientia enim captat flumina: haud aliter vim rationis propositae assequi tibi non est datum. Proinde huic soluendae stude, huc insuda, hae enim tuae partes sunt; non manum meae sententiae asseclis porrigere, & docere, qua possent methodo ijdem propositum de morbi natura sententiam suadere: Aut alias excogita rationes, quo nostram demoliaris, nam quas adduxisti l.r. dissoluimus: quae à nobis, eo loco adducta nō fuit, solutione non eget, risu excipi debet: Enim verò si omnis motus terminus, seù proximus & per se, seù remotus & per accidens, positiuum quid esset & reale, esset mors positiuum quid & reale, quando mors per accidens alterationes, vulnerationes, & alios motus sequitur: in Tyronum tamen gratiam dicimus, omnis terminus per se motus, est quid positiuum & reale; terminus per accidens motus potest esse priuatio, vnde ex recessu luminosi tenebrae. Quamobrem cum morbus non acquiratur per se motu, vt tumet tui oblitus fateris pag. 274. non erit vel te auctore, morbus quid positiuum, sed priuatio.

Ad primum negamus imminutam actionem aliter fieri ac deberet. Ad probationem, affert detrimentum saluti animalis, respondeo, in imminuta actione duo posse considerari: quod productum est, & quod ad complementum & absolutionem superest producendum. Ratione primi, praeter naturam non est, quemadmodum deprauata, cuius terminus semper noxius est, & inutilis animali. Ratione eius quod est producendum, vt sic imminuta actio dicitur praeter naturam, non enim eius est perfectionis, quam obtinere debebat: secus tamen factam esse nullus debet asserere; quia ly secus & aliter in suo vero significato naturae diuersitatem significat, vnde cum imminuta actio à perfecta non nisi gra-

du dif-

tu differat, vt imperfectum à perfecto, non natura, & vt vulgo dicitur per magis & minus: numquam debemus dicere, imminutam actionem esse aliter factam, ac fieri deberet. Quare neque illud negandum, esse hanc secundum naturam, & ab ipsa intendi; dici præter naturam, & symptoma, ratione eius quod deficit, & nondum est productum, cum tamen produci debuisset, nam qui quinque digitos in manibus optat, adhuc quatuor desiderat: & licet non hic conquiescat, nam quintum etiam optat, adhuc tamen quatuor illos optat, quod de deprauata haud potest dici.

Quod verò ly aliter, & secus, diuersitatem naturæ significet, Probatur; quia, aduerbium aliter, deducitur ab alius, alia, aliud; nunc verò ly aliud apud Philosophos, differentiam substantialem significat: vndè Porphyrius cap. de differentia docens, qua ratione differt differentia communis, propria, & maximè propria, *quia hæc, inquit, facit aliud, illa alterum & diuersum per accidens. Omnis*, inquit, *differentia in vniuersum, diuersum alicui adiuncta facit, sed communiter quidem & propriæ differentiæ, diuersum per accidens faciunt: proprijssimæ verò, diuersum per se, quod quidem aliud dicitur*. Nec Porphyrij tantum hæc sententia est, sed omnes eius loci Interpetres idem docent.

Sed obijcies. Plurima generatio bilis, pituitæ, aut melancholiæ, est actio deprauata, nam actionem adauctam sub deprauata pariter contineri cum Galeno & alijs diximus; at verò per hanc actionem deprauatam non producitur terminus essentialiter diuersus, sed eadem bilis specie, copia tamen maiori, quàm conditio corporis exigebat. Quarè mala definitio, quia non conuenit omni definito.

Respondeo bilim plus iusto genitam ab hepate ad calidam intemperiem lapso, bifariam posse considerari, vt bilis est, & vt præter naturam, quia multa: primo modo non est diuersa specie ab alia bili; at si consideretur ratione, qua multa, quia vt sic euadit præter naturam, quod specie differt ab eo, quod secundum naturam, iurè dicere possumus bilim illam exuberantem, differre specie ab alia, quam conditio corporis exposcebat. Non est meum commentum istud, nec nouum in medicina, quod affero, sed communis eorum omnium doctrina, qui febrem formaliter esse docent calorem ad auctum, non intemperiem ab adaucto calore productam; vt enim vitent illud absurdum, quod ex hac assertione necessariò inferebatur, non differre nempè sanitatem à morbo, nisi gradu, & per magis, & minus, nam si immoderatus calor febris est, moderatus sanitas, quis non videt, cum moderatus calor ab aucto nonnisi gradu differat, nonnisi gradu futurum, vt differret à morbo, bona valetudo. Vt inquam, hoc vitent, dicunt com-

muniter omnes, quod etsi exuberans calor non nisi gradu differat à moderato, si calor spectetur vt passibilis quædam qualitas: esse eosdem nihilominus diuersos specie, si moderatus consideretur, quatenus est secundum naturam, immoderatus contra, præter naturam.

Quod si licet hac via Aduersarijs vim propositæ rationis eludere, iniquè facient ijdem, ni nobis permittere velint, vt ijsdem armis rationem propositam expugnemus.

Insistes. Adhuc terminus imminutæ actionis præter naturam est; ergo specie diuersus à naturali; Ergo imminuta actio adhuc aliter fiet; quarè erit mala definitio, quia conuenit alteri à definito.

Respondeo negando antecedens, nam terminus actionis imminutæ, cum sit medium ad consequendum terminum perfectum, est à natura intentus, nam quicumque finem aliquem optat consequi, optat idem media consequendo illi fini necessaria. Quare cum actio imminuta sit via ad completam, erit illa semper, & eiusdem terminus secundum vota naturæ. Vbi dicitur est actio illa præter naturam.

Respondeo esse præter naturã, non ratione entitatis productæ, sed ratione defectus, vt supra, & nunc volui repetere, quando Galeni consilio, quæ ad vsum artis faciunt, ea sunt multoties repetenda.

Ex his potest pariter intelligi, quomodo immoderata sitis, famesuè excedens, etsi nonnisi gradu à naturali tùm famie cùm siti differre videantur, est tamen tùm sitis immodica, cùm fames canina, actio deprauata. Nempè & hæ adauctæ actiones à moderatis & naturalibus specie dici possunt diuersæ, quatenus moderatæ sunt iuxta vota naturæ: adauctæ & immodicæ contra vota eiusdem.

Ex hoc patet ad secundum. Patet enim maiorem illam, quæcumque actio malè fit, & vitiosè, fit aliter & secus quam conueniat naturæ animalis, falsam esse, & nullo modo admittendam; nam imminuta actio, vitiosa quidem est, & præter naturam, non tamen fit aliter, quia non producit alium terminum, hoc est essentialiter varium, & diuersum ab eo, qui debebat produci: sed non fit eo gradu & perfectione, qua debebat; enim verò quemadmodum Romam profecturus, si ea via incedat, quæ Romam ducit, & si itinere in medio consistat, hunc deuium esse, à via recta aberrare, & secus incedere, ac debebat, nó dicimus, dicimus hoc de eo, qui à recta via aberrat: haud aliter actio diminuta, nó dicitur secus fieri, & aliter, sed diminutè & imperfectè. Quare sic debet maior illa formari. Quæcumque actio malè fit & vitiosè, non fit modo quo

con-

conuenit pro salute animalis conseruanda & tuenda: modus autem hic potest esse alter, & accidentalem inducens differentiam à bono & naturali, & est actio imminuta: potest quoque esse diuersus essentialiter, hoc est inducens terminum natura diuersum, & hæc actio secus dicetur fieri, & aliter, & propriè deprauata vocabitur.

Locus Galeni, quo Rossellus vtitur ad confirmandam maiorem sui argumenti, frustra adducitur; non enim, inquit Galenus, actio quæ fit secus, ac conuenit, duplex est, imminuta & deprauata, sed vt ipsemet citat, *malè*, ait, *bifariam dicitur, vel idem quod debiliter, vel idem quod deprauatè*, cum tamen hoc esset illi probandum; nam quod imminuta actio mala sit, & præter naturam, non ratione entitatis productæ, hac enim ratione à natura est intenta; sed propter defectum, hoc numquam negauimus. Negauimus autem? Imò apertè declarauimus lib. 1. antepr. cap. penult. Quod controuertimus est, nùm actio hæc præter naturam, secus & aliter fiat, ac debebat fieri, an altero modo, sed non alio: qua de re, quia multa, progredior ad tertium & vltimum, quando de quarto diximus primo loco, ac primum aduertere liceat, motus nedum distingui ob varios terminos ad quos, sed ex vario modo attingendi terminum. Sic lapidis, centrum versus proiectio, si celerius fiat, quam lapidis naturæ conueniat, est motus ille, D. Tho. auctore, violentus; non quod terminus motu comparatus, lapidis naturæ repugnet; gaudent enim centro grauia, & propterea proprio impetu versus ipsum mouentur; sed quoniam celerius, quam suæ naturæ conuenit, centrum petit: motus ille, qui si terminum spectes, est prorsus naturalis, ratione modi, præter naturam euadit: sic insuper potest fieri, vt, ad eumdem terminum, vnum animal moueatur reptando, gradiendo aliud, aliud tandem volatu: alterum per lineam rectam, vt per chordam, circularem alterum. Quamobrem cum hi motus, sint inter se diuersi, neque ijdem differant ob terminos varios, fateri oportet, nedum ob varios terminos ad quos motus distingui, sed & ob varios modos attingendi terminum. Nec tu aliter sentis, nam infra definiens actionem deprauatam, ponis illam immutatam esse, & à naturali diuersam, vel propter terminum varium, vel propter diuersum agendi modum. Quod si potest vna actio ab alia distingui ratione modi, nedum propter terminum diuersum, cum idem constituat, quod distinguit, poterit optimè actio deprauata per modum definiri, quando per eumdem ab alio commodè distinguitur.

Adde secundo quod definitio innuit apertè, has actiones terminos distinctos habere; cum enim dicatur alteram fieri secundum vota naturæ, alteram contra vota eiusdem, & secus ac conuenit na-

turæ

turæ animalis, nullus est, qui non inde facilè intelligat, actionis deprauatæ terminum esse omninò illaudatum, & contra naturam; terminum verò actionis imminutæ, esse quidem secundum vota naturæ, non tamen omnino explere appetitum eiusdem, quæ semper ad id, quod in re quaque est optimum contendit. Nolim tamen propterea putet quispiam, me actionem imminutam sic laudare, vt nihil vitiosum & reprehendendum in ipsa agnoscam: præter naturam esse dico, & symptoma: parte tamen, qua deficit, non ratione eius, quod est productum, & factum, vt in solutione primi argumenti dixi cap. penult. lib. 1. & lib. 3. cap. 2.

Ex his vide, lector candide, vera scripsisse Rossellum, confutandam esse propositam definitionem deprauatæ actionis, non quia falsa, nullius enim est erroris conuicta, sed quoniam ego auctor ipsius, & alij multi, quibus cum illi non admodum conuenit, eamdem sunt sequuti, & amplexi. Videre potes secundo margaritas illas doctis tantum propositas (erat autem propositio, vel limen physices attingentibus nota, motus distinguuntur per terminos ad quos) non degustasse Rossellum, nam paulò post distinxit actionem deprauatam à laudata, non tantum ex termino, sed ob varium modum attingendi terminum.

Patet tertio Rosellum nedum furti crimine damnandum esse, sed & homicidæ, quandoquidem non solùm furatur, sed viatorem furem vocat, neuè conqueri possit, accusat, & multis plagis confodit.

Rossellli sentētia de natura symptomatis in excretis affertur, reijcitur, vera proponitur, & ventosi eius proemij multa confutantur. Cap. III.

Decreueram hic gradum sistere, neque vltra progredi, nam in eo tantùm capite aperto est Marte in me inuectus Rossellus: Cætera aut attingere noluit, aut non vidit, aut ego non vidi. Quare cum me, meaq; tueri esset animus, idq; absoluissem, defunctus videbar: quando ecce oculatus nescio quis, aurem mihi percellit, & ait. Siccinè immemor es, nec recordaris quæ spopondisti? Redime ergo verba tua, alioquin promittentis temeritatem accusabo. Ne ergo summo iure, & ex singrapha mecum agant, soluam debitum. Monstrabo itaque de eorum grege Rossellum esse, qui exultant cum peccauerint, & cum malè fecerint, gloriantur; Cum enim in declaranda natura symptomatis in excretis miserè admodum sit hallucinatus, & prorsus coecutiuerit, plausum tamen postulat, triumphum canit, & quod omnem superat vani loquentiam,

tiam, vult tanquam exemplar posteris ad imitandum proponi. Ordiar à capitis fronte.

Solita, ait, *lenitate*, &c. A mendacio ordiris: vbi enim lenis? imo vbi non turbidus, non lutulentus fluis? quando non asper, non acer, non æquè aduersus omnes contumeliosus, & non dicam amarulentus, sed bili ipsa amarior?

Et facilitate nostra de morbi & symptomatũ quæ propriè dicũtur tertio genere hucusq; non pauca diximus, &c. Quid tum? an modo difficultatem affectare vis, obscuritatem, tenebras? aut fallor, aut huc adspiras; nam ab Euandri matre mutuasti eas voces, minurizando, & vibrissata. At audi quæ Phauorinus philosophus adolescenti cuidam antiquorum verborum cupidissimo, & plerasq; voces nimis priscas in quotidianis sermonibus exprimenti obiecit. *Curtius, & Fabritius, & Coruncanius antiquissimi nostri, & his antiquiores Horatij illi Tregemini, planè & dilucidè cum suis fabulati sunt, neque Auruncanorum, aut Sicanorum, aut Pelasgorum qui primi coluisse Italiam dicuntur, sed ætatis suæ verbis loquuti sunt. Tu autem, perinde quasi cum matre Euandri nunc loquare, sermone multis iam annis desito vteris, quod scire atque intelligere neminem vis, quæ dicas. Nonnè homo ineptè, vt quod vis, abundè consequereris, taceres? Sed antiquitatem tibi placere ais, quod honesta & bona, & sobria & modesta sit. Viue ergo moribus præteritis, loquere verbis præsentibus, atque id quod à C. Cæsare excellentis ingenij, ac prudentiæ viro in primo de analogia libro dictum est, habe semper in memoria, ac pectore, vt tanquam scopulum, sic fugias inauditum atque insolens verbum.* Eleganter lyricus.

Refert Aulus Gell. l. 1. noct. Attic. c. 10.

in arte Poetica.

Vt siluæ folijs pronos mutantur in annos
Prima cadunt: ita verborum vetus interit ætas,
Et iuuenum ritu florent modò nata, vigentq;

An dissimile ventosum illud proemium quæst. 25. 3. lib.? minimè verò, & vellem licet, non possem citra notam ignorantiæ laudare; diuinandum enim est, quid est quod velis, vsque adeo cuncta sunt obscura & confusa: hic deficis, ibi abundas, aberras vbiq; *Tempus*, ais, *in gerendis rebus, quasi ducem sequi, prudentia est: quoniam alia dies, alios mores postulat.* Hoc vel cœco notum, nam vulgo est iactatum prouerbium, *oportet seruire tempori*. Sed.

Horat. in Arte Poetica.

Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?

Audi.

Audi. *De quæstionibus*, ait, *logicis, omnibus curis laxatus noster Galenus*, &c. hic deficit, nam desideratur ni fallor, quandoq; tractauit: *tempori cedens*, hoc est occupatus, *in sola morborum curatione adhibenda, omne suum studium collocauit*. Quid tum? *contempta inter alia in hoc libro definitione actionis deprauatæ*, &c. Et hic quoque es mancus, scribendum enim erat: vnde quia occupatus scripsit de morbo & symptomate, idcircò definiendam actionem deprauatam nullo modo curauit; nam quæstio est logica, & curationi rectè faciendæ nulli vsui, ita enim puto legendum, non nullo.

Prosequeris: *Sed ecce contemptus & abiectus homo, cuius cò prorupit audacia, vt aduersus magistrum, & summum doctorem, quod definitionem actionis deprauatæ præterierit, aciem struere ausus sit*. Hui? Argenterium miserum, ò me infelicem: Quod nos mare purgabit? Non definiuit Gal. deprauatam actionem; hac parte defecisse Galenum Argenterius dixit: ego idem censui, nec tu omissum negas: Ergo contemptus, abiectus, audax? O impudentem; Ergo id affirmando aciem aduersus Magistrum, & summum Doctorem struxi? O cucurbitam. Vide quam turpiter erres vbiq; hæc qui scribit, aciem instruit? Erubescite ergo Duces, qui in instruenda acie tantum laboratis; verbulo ego id facio, & si

l.3. Ante prax. c 4. nescitis, hæc scribens. Actio deprauata quid sit, non parua difficultas, iure vt propterea reprehendat Galenum Argenterius, quod cum multos libros scripsisset de symptomatis, numquam tamen in vniuersum definierit, quid sit illa. Hæc verba, quas videtis turbas excitarunt.

Cum tamen eam, quam vt gloriam sitiebat definitionem, vel leuiter attingere nescierit nescius, &c. Das sine mente sonum, & quid dicas, præter Sibyllam, intelliget nemo, id tamen credo te dicere voluisse, cum tamen eam gloriam, quam sitiebat, nequaquam sit consequutus, nam definitionem ne attigit quidem.

Ne igitur ita nobis contingat, & de plebæia fæce haustus quispiam, negligentia hos nostros commentarios arguat, ideo ad temporis rationem, consilia nostra moderemur, ac dicamus quid sit actio deprauata. Mi homo, tu alios negligentia arguis, te alij negligentiæ arguent.

Sed redeamus eo, vnde fluxit oratio, & postquam submissa voce & humili est loquutus, audiamus quanam velit in posterum vti. *Nunc verò contenta & vibrissata vaticinari expedit*. Ita ne? Atqui stultus ego te medicum credebam, & Galeni interpretem, nunc vatem esse inuenio, & diuinatorem. An potius ly vaticinari delirare significat, nam in hoc sensu quandoque eo vsus est Cicero? Ita st per Iouem, nam Ciceronianus es tu: vis itaque dicere,

Solita

Solita lenitate & facilitate, de morbi & ſymptomatum, quæ propriè dicuntur tertio genere hucuſque non pauca diximus, minurizando quidem, & humili ſubmiſſaq; voce: nunc verò contenta & vibriſſata hariolari expedit. Audite ergo Cœli, auribus percipe terra.

Roßellus Medicus, magnam cui mentem, animumq;
Delius inſpirat vates, arcana recludit.
Conticuere omnes, intentiq; ora tenent iam.

Eia ergo fare. *Non eſt ab aliquo ante nos ſcripta hæc doctrina.* cedo, nam arcana: *Sed nobis vltro debita,* & hoc quoque, debetur enim cuiq; quod ſuum eſt: *quam inter alia multa ex noſtro Marte, ly ex, abundat, arripuimus, hauſimus, expreſsimus.* Si tua: quomodo eandem arripuiſti? eſt enim arripio idem quod rapio, & per vim capio. Si rapta: non itaque tua. Quare neque debebitur.

Nollem tamen ob id inanis cuiuſdam gloriolæ, quam ſatis eſt auidior iudicari. Laudarem, ſi nolles re vera; nam ligna quæ plurimum fumi exhibent, minimum lucis, caloriſq; concipiunt, & quam pauciſſima poſſunt, qui plurima iactant. Sed quis nollete credet, qui vbiq; tuba canis, & tibi plaudis? Verè Seneca. *Qui virtutem ſuam publicare vult, non virtuti laborat, ſed gloriæ.*

At vtilitas, conſiliorumq; meorum ſcopus eſt, tamquam exemplar ad imitandum proponi, vbi rei expediendæ difficillima eſt ratio, atque inter ſacrum, vt dicunt, & ſaxum conſtitutus quis fuerit. Quid ergo an propterea vociferandum? Vino vendibili ſuſpenſa hedera nihil eſt opus. Imo obeſt, nam vt bene Lyricus.

Multa fidem promiſſa leuant, vbi plenius æquo
Laudat venales, qui vult extrudere merces.

Horat. in Arte Poetic.

Inanis itaque gloriolæ ſitis hæc extorſit. Et quis te alium credet, qui inde gloriam captas, vnde mœreris infamiam? Sed ne iniquo hæc animo dicta cenſeat quiſpiam, audi lector & iudica.

Quærit citato loco Roſſellus, quod multò antea verterat in dubiũ Ioubertus annot. vlt. in lib. Gal. de diff. ſympt. cur ſymptoma in excretis & retentis nõ repoſuit Gal. ſub lœſa actione expultrice, aut cõtentrice quãdo retenta præter naturã, aut expultrice fiũt debilitata & abolita, aut cõtẽtrice adaucta; excreta præter naturã auctæ expultricis vitio & errore; & id factum à Gal. cenſet, quia aliud eſt excremẽta intus de parte ad partẽ mitti, aliud foras proijci; illo enim motus ad lœſas actiones pertinet, foras reiectari ad ſymptoma in excretis quamobrẽ, cũ illud excerni ſit ſymptoma in excretis; moueri de parte ad partẽ, actio facultatis, & hæc ſint diſtincta;

iure hoc symptoma ab eo, quòdin læsa est actione seperatis Galenus. Apponā verba propria, ne quid me imposuisse criminetur.

Principio, inquit, loquamur de excretis, in quibus quatuor sunt ponderanda. Primò substantia. Secundò vitium, immoderatio, & quod præter naturam sint, quæ vt diximus, in idem cadu:t & symptoma generaliter dictum constituūt. Tertiò quod morbum sequātur necessariò. Quartò quod excernantur; distat enim plurimùm illud excerni, & exire à reliquis tribus. Excrementa quoad substantiam, symptomata non sunt: quæ vitio affecta, immoderata, & præter naturam, symptomata sunt, generaliter accepto symptomatis nomine: vt necessariò sequuntur morbum, symptomata sunt propriè dicta: at verò quatenus foras excernuntur, & proferuntur, constituunt hoc tertium symptomatum genus. Exemplo sit sanguis è vulnere profluens, quem si sumamus, quà sanguis: symptoma non est: si vt præter naturam, vitiosè, ac immodicè excretum, symptoma est, generatim sumpto symptomate: vt speciatim accepto, si quatenus necessariò sequitur morbum: at verò, vt monetur, fluit, exit, excernitur, in tertio genere symptoma est, ita vt illud, excerni sanguinem, definiat & constituat tertium symptomatum genus. Vt enim cum foras exit quotidiè, qui ab vrbe neque pedem egrediebatur, vel cum semper domi manet, qui sæpè aliàs ibat deambulatum, dicimus illud exire vel consistere, & commorari præter assuetudinem illius hominis, prodigium & certissimum portentum esse. Quid mirum; quod nos exire illud sanguinis contemplemur separatim, ac præter cætera tria, exire illud, tertium genus symptomatis constituere arbitremur? Sed dicet aliquis, excerni, exireq; sanguinem, facultatis expultricis est opus. quoniam excretio illius facultatis est actio, vnde in secundum genus symptomatum relabimur, tertium ex vsu non est. Respondeo verum esse facultatem de parte in partem abijcere recrementa, & tandem foras proijcere: verùm in excretis dùm excernuntur, non tantùm sunt nobis curæ expultricis facultatis motus, qui agitantur intus, scimus enim ad actiones pertinere: sed vehementer soliciti sumus de illo motu, qui in substantiam excrementorum suscipitur, siuè

ab ali-

ab aliquo agente intrinſeco fuerit excitatus, vt ſanguinis vomitus: ſiuè à propria natura excreti, vt lumbricorum, ſiuè à remouente prohibens, vt in venæ ſectione, vel extractione lapidis. Quem excrementorum motum impulſumue, ab actionibus facultatum plurimum differre, præclarè conſtat, quoniam hoc loco rem formaliter, vt dicunt, mente contemplamur, quoniam motus, vt profluit ab agente, dicitur actio: pathos verò vel paſſio, cùm in paſſum recipitur, quemadmodum noſter Galenus obſeruauit præterito capite, & 2. meth. Hoc igitur pathema, ideſt paſſio eorũ quæ excernuntur, hoc inquam, pati, & exire, ipſum tertij generis ſymptoma eſt.

Nunc dicamus de retentis, & intra corpus præter naturam quietis: nam quies motus priuatio eſt: per motum cognoſcitur, atque ad eundem reducitur. Quò fit vt in retentis ſimiliter quatuor conſiderentur. Primò ſubſtantia: ſecundò vitium, immoderatio, præter naturam: tertiò, quod neceſſariò ſequatur morbum: quartò quod intus retineatur. Subſtantia ſymptoma non eſt: quà vitioſa, immodica, præter naturam, communiter ſymptoma: quà verò neceſſario ſequitur morbum, propriè ſymptoma: ſed quatenus retinetur, quod excerni debebat, illud, inquam, pathos, & præter naturam retineri, ob validam retentricem, & languidam expultricam, tertij generis ſymptomá eſt, vt lapidis ſubſtantia ſymptoma non eſt, ſed vt præter naturam ſymptoma generaliter, vt morbum aliquem neceſſario ſequitur, propriè ſymptoma: quatenus verò præter naturam retinetur, ſymptoma in tertio genere.

Quid dicam lector, quid non dicam? Putabam multa, eaq; recondita doctorum eſſe Roſsellum; quem? enim ſpe multa non repleret ventoſum illud proemium.

Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum. *Horat. in Arte Poet.*

At quis rei euentu perſpecto non deſpondeat animum? quis ſe deceptum non conqueratur, & dicet

Parturiunt montes, naſcetur ridiculus mus. *Idẽ ibidẽ.*

 enim

Enim vero tota ratio, cur distincta hæc symptomata cēseat Rosellus, illa est, quia aliud est moueri de parte ad partem, aliud foras proijci. At verò nulla est hic distinctio, etsi detur fingendi licentia: distinguuntur enim motus, vel quia termini ad quos terminantur, sunt diuersi, aut quia mouens varium, aut quoniam diuerso modo mouentur, aut demum quia mobile non est idem, vt omnes causas, quæ aliquam faciunt distinctionem in motibus comprehendam. Nunc verò motus, quo seù sanguis seù excrementa mouentur extra corpus, in eodē semper mobili recipitur: ab eodem semper fit mouente, vt enim in corpore per impulsum hinc inde mouetur, sic per impulsum extra corpus proijcitur: quare erit perpetuò motus ille respectu rei quæ pellitur, passio, respectu facultatis pellentis actio, non in corpore actio, extra passio. Terminus non est varius, terminatur enim extra corpus; nulla itaq; distinctio. Cur ergo motus ille in corpore, læsa actio fuerit expultrix, si fiat extra corpus, erit aliud & genere diuersum? Quia dices, vt quis domi deambulans, domi esse dicitur; at vbi foras prodit, eumdem exire, & pedem domo efferre affirmamus; eodem modo vbi excrementa in corpore mouentur, moueri dicemus, & ad læsam expultricem vitia illa spectare: vbi eadem foras excernuntur, ad symptoma in excretis pertinere.

Non negauerim vmquam lector, vbi quis domi moueatur, domi esse, tum exire, cum domo pedem effert; sed quæstio nostra de denominationibus extrinsecis non est, de re agitatur. Proinde dicat mihi, motus ille continuus, quo quis domo extra fertur, est nè diuersus, & multiplex, an vnus? non est certè multiplex, alioquin tot motus diuersos obibit, quot domos eodem in palatio, & eadem in linea contentas egreditur. At hoc falsum; Quarè vnus. Nec si quiete aliqua intercipiatur, erit propterea motus diuersus specie, nam neque termini illi, & diuersa illa vbi, specie modo aliquo differunt. Quare aut vnus motus est, quo humor ex vna parte ad aliam effunditur, donec è confinio corporis expellatur, aut si multiplex, quod aliqua sit quiete interceptus, non erit ille certè diuersus specie. Quare adhuc declarandum superest, quid coegit Gal. vt symptoma hoc, genere ab alijs diuersum esse autumaret quod nos paucis, & facilè Deo adiuuante faciemus.

Sciendum itaq; symptoma in excretis, excretionem esse, & in hac consistere ipsius naturam, seù excernatur humor extra corpus, seù de parte mittatur ad partem; nam catharrum definiunt medicorum multi esse symptoma in excretis, cum tamen raro humor extra corpus fluat: in excretione inquam consistit, non in excretis aut excernendis; illud enim præterijt: futurum nondum emersit in lucem, neutrum itaq; est. Quare neque symptoma esse potest

erit

Erit proinde excretio symptoma in excretis. Vt verò intelligas, qua ratione differt ab actione læsa expultrice.

Scias secundo excretionem quamcumque ab expultrice continuò pendere, nam hanc ob causam vocatur expulsio: vnde cum pellat facultas, quia molestatur, vel à copia obiecti, vel à praua eiusdem qualitate, expellet semper aduitandam molestiam. Insuper cum possit molestari facultas, aut quia obiectum est multum, aut quoniam facultas contentrix continere non valet, continget excerni humorem, occasionaliter tamen, quandoque vitio & culpa contentricis virtutis, quæ non retinendo in causa est, cur excrementa sint oneri: fit idem aliàs culpa obiecti, vel copia distendentis, prementis, aut alia mala qualitate irritantis.

Eodem pacto contingit retineri quandoq; quæ cohiberi nullatenus deberent, aut quia expultrix languet, aut quia est extincta, aut quia contentrix est aucta, aut viæ impeditæ, aut demum fit idem culpa obiecti crassi viscidi, aut ita tenuis, vt subterfugiat impetum. Quo enim motus fiat, requiritur mouens, mobile, & ne viæ sint impeditæ, sed patulæ & apertæ: Debet mouens esse robustum, obedire mobile, non reluctari: reluctatur autem, vel ob crassitiem, aut magnitudinem, aut tenuitatem: debent viæ non esse adstrictæ, aut obstructæ, sed expeditæ & laxæ.

Vbi ergo aliquid expellitur, quia retentrix non retinendo, in causa est, vt obiectum sit oneri, tunc illa expulsio & excretio, læsa actio fuerit contentricis primum facultatis, mox expultricis. At vbi fit idem culpa obiecti, aut copia lædentis, aut praua qualitate irritantis, tunc læsa actio non est, sed symptoma in excretis dici debet; si quæ enim læsa actio facultatis esset, expultricis esset; at verò tantum abest, vt propterea peccet ea in re facultas expultrix, vt expleat optimè suas partes; ad ipsam enim spectat molestantia quæq; è confinio corporis expellere. Quarè nulla est ibi facultatis læsio. Remanet itaque vt sit symptoma in excretis.

Eodem modo vbi excernenda cohibentur, quia expultrix languet, aut omnino est extincta, symptoma est in læsa expultrice imminuta, aut abolita. Vbi idem accidit contentrice adaucta, est symptoma læsæ actionis auctæ, seù deprauatæ facultatis retentricis. At vbi hæc retentio præter naturam inducitur culpa obiecti excernendi, tunc debet vocari symptoma in genere retentorum, hoc est symptoma factum ob retenta excrementa, quemadmodum symptomá in excretis vocant medici hunc affectum, vt innuerent fieri illud ob ea quæ sunt in ijs, quæ excerni debent. Ex his patet, cur Gal. & medici quique huiusmodi symptoma nunc ad læsam expultricem reducant, nunc distinguant, & symptoma in excretis & retentis præter naturam appellent, quod tu, & si magnus

gnus

gnus Galenista nequaquam declarasti. Nempè non distinguunt, quia ad vtrumque genus potest pertinere, actionem nempe læsam expultricem, contentricem, & excreta retentauè, prout causæ ipsius variæ esse possunt, & diuersæ.

At dices, quacumque ex causa id accidat, non habet propterea diuersam naturam; Cur ergo genere diuersa symptomata dicemus? Secundò si expulsio semper fit ad vitandam molestiam, numquam esset aliqua excretio nobis nocua, nam perpetuò molesta tantum extruduntur; at pereunt multi ob immodicè excreta.

Respondeo ad primum excretiones illas, diuersa à causa factas, si physicè loquamur, non esse diuersas; differre tamen medicè loquendo; eos enim affectus distinguunt medici, qui diuersam curationem exposcunt. Ergo quia excretio facta ab obiecto, copia, aut praua qualitate molesto, longè diuersam exigit curationem ; ab eo quod fit obiecto grauante, quia contentrix continere non potest; hic enim adstringentia, & contentricem facultatem roborantia conueniunt, ibi aut vacuantia, quæ multitudinem imminuant, aut alterantia, quæ qualitatē emendent; propterea distincta hæc esse symptomata medici autumarunt, & si physicè sint eadem.

Ad secundum dicimus excretionem hanc, haud lædere, quia molesta extra corpus pelluntur; hanc enim ob causam iuuat, sed quoniam cum prauo humore vtilis vna simul excernitur, spiritusq; effunduntur. Nempe & si vacuet molesta natura, & quam maximè nocua, laborat nihilominus in eorum expulsione, viresq; fatiscunt; vnde iussit, hæc intuitus Hip. vt suppuratos aut hydropicos
6. Aph. 27 non vacuemus confestim, vacuati enim citò pereunt, non quia pus aut aqua vacuatur, sed ob spiritus, qui in his vacuādis dissipātur.

Sed desino iam, nam pensum absolui; neque enim iacula intorquere proposui, sed cauere, me meaq; excusare, non te tuaq; accusare. Qui possem? expurgarem citius Augiæ sterquilinium, & mare totum cotyla absorberem. Quid vt vellem, impelleret? abnuit genius, repugnat natura, consuetudo reclamat? & vis scire, quantum à litigio abhorream? Quantum tu lites amas & iurgia. An aliter facere ratio suadet? nihil verò minus; nam cicadam, si ala prehendas, magis perstrepit. Comicus quoque scripsit.

Bacchæ bacchanti, si velis aduersarier,
Ex insana insaniorem facies: feriet sæpius.

Sales quosdam admiscui, fateor; faciendum fuit, nè si insulse scriberem, qualem me esse prædicas insipidum, talem alij crederent. A morsu abstinui.

Quod

Quod ſi quis eſt, qui dictum inclementius
Exiſtimauit eſſe, ſic exiſtimet
Reſponſum, non dictum eſſe, quia læſit prior. *Teren. in Prolog. Eunuch.*

Agè enim errauerim alicubi, extra viam iuerim: an eram continuè verberandus? Non moneres? Etenim vt alia multa, ita & illud rectè à Seneca ſcriptum eſt, *errorem in homine calumniari, eſt toti ipſi mortalitati conuicium facere*. Eſto tandem id corrigendum cenſeres, quod factum gaudeo, & quibuſcunque fecerint modeſtè, habebo gratiam. An ego conuicijs proſcindendus? Eia quæſo, reſipiſce.

An tibi Mauors
Ventoſa in lingua, pedibuſq; fugacibus iſtis
Semper erit?

Imitare modeſtiam Hiſpanorum tuorum, Valleſij, vtriuſque Vegæ, Mercati, Garſiæ, & Sanctæ Crucis; neque enim calumnijs, ſed doctrina gloria comparatur: hac ſatisfit argumentis, non malè dictis. Quod ſi eidem placeat inſtituto inſiſtere, & nihil eſt dices, quod poſſis obijcere in poſterum; caue nè erres, amicè moneo, mea impugna: me deſine laceſſere.

Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur,
Quæ proferentur poſt, ſi perges lædere. Vale. *Terent. ibidem.*

F I N I S.

Imprimatur:

Iacob. Terragn. Vicarius Generalis.

Fr. Dominicus Grauina Ordinis Prædicat. Cur. Archiep. Theol.

